

ՌՈՒՍՍՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ

ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔԸ)

342(47)
Ռ-11

ԱԶՈՎ-ՍԵՎԵՐՈՎՅԱՆ ՅԵՐԿՐԱՅԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ «ԳՐՈՉ»
ՌՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ — 1937

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ, ՄԻԱՑԵՔ

01 MAR 2011

342(47)

10-111

և

05 FEB 2001

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔԸ)

1010
42392

★

ԱԶՈՎ-ՍԵՎՏՈՎՅԱՆ ՅԵՐԿՐԱՅԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԳՈՒԹՅՈՒՆ «ԳՐՈՂ»
ՌՈՍՏՈՎ-ԴՈՆ — 1937

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ 17-ՐԴ
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ (ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔԸ)
ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ
17-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎՈՐՈՇՈՒՄ Ե՛

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ ՍՈ-
ՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒ-
ԹՅԱՆ (ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔԻ) ՆԱԽԱԳԻԾԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼ
ԱՅՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ, ՎՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎԱԾ Ե
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ
ԿՈՂՄԻՑ:

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Մոսկվա, Կրեմլ,
21 հունվարի, 1937 թ.

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔԸ)

ԳԼՈՒԽ I.

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԸ

ՀՈՂՎԱԾ 1. Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերա-
տիվ Սոցիալիստական Հանրապետությունը բանվոր-
ների և գյուղացիների սոցիալիստական պետու-
թյուն է:

ՀՈՂՎԱԾ 2. ՌԽՖՍՀ քաղաքական հիմքը կազ-
մում են աշխատավորների պատգամավորների Խոր-
հուրդները, վորոնք աճել և ամրապնդվել են կալվա-
ծատերերի ու կապիտալիստների իշխանությունը
տապալելու և պրոլետարիատի դիկտատուրան նվա-
ճելու հետևանքով:

ՀՈՂՎԱԾ 3. ՌԽՖՍՀ-ում ամբողջ իշխանությունը
պատկանում է քաղաքի և գյուղի աշխատավորներին՝
հանձին աշխատավորների պատգամավորների Խոր-
հուրդների:

ՀՈՂՎԱԾ 4. ՌԽՖՍՀ տնտեսական հիմքը կազ-
մում են տնտեսության սոցիալիստական սիստեմը և
արտադրության գործիքների ու միջոցների սոցիա-
լիստական սեփականությունը, վորոնք հաստատվել

են տնտեսութեան կապիտալիստական սիստեմի լիկ-
փիղացիայի, արտադրութեան գործիքները և միջոց-
ների մասնավոր սեփականութեան վերացման և մար-
դու կողմից մարդու շահագործումը վոչնչացնելու հե-
տևանքով:

ՀՈՒՎԱԾ 5. ՌԽՖՍՀ-ում սոցիալիստական սեփա-
կանութեանն ունի կամ պետական սեփականութեան
ձև (համաժողովրդական ունեցվածք), կամ կոոպերա-
տիվ-կոլխոզային սեփականութեան ձև (առանձին կոլ-
խոզների սեփականութեան, կոոպերատիվ միավո-
րույնների սեփականութեան):

ՀՈՒՎԱԾ 6. Հողը, նրա ընդերքը, ջրերը, անտառ-
ները, գործարանները, ֆաբրիկները, հանքահորերը,
հանքերը, յերկաթուղային, ջրային և ողային տրանս-
պորտը, բանկերը, կապի միջոցները, պետութեան
կազմակերպած խոշոր գյուղատնտեսական ձեռնար-
կութեանները (սովխոզները, մեքենա-տրակտորային
կայանները և այլն), ինչպես նաև կոմունալ ձեռնար-
կութեանները և բնակարանային հիմնական ֆոնդը
քաղաքներում ու արդյունաբերական վայրերում՝
հանդիսանում են պետական սեփականութեան, այ-
սինքն համաժողովրդական ունեցվածք:

ՀՈՒՎԱԾ 7. Հանրային ձեռնարկութեանները,
կոլխոզներում և կոոպերատիվներում իրենց կենդանի
և մեռյալ ինվենտարով, կոլխոզների և կոոպերատիվ
կազմակերպութեանների կողմից արտադրվող արտա-
դրանքը, ինչպես նաև նրանց հանրային շինութեանն-
երը կապում են կոլխոզների և կոոպերատիվ կազ-
մակերպութեանների հանրային, սոցիալիստական սե-
փականութեանը:

Յուրաքանչյուր կոլխոզիկի տնտեսութեան, բացի
կոլխոզային հանրային, տնտեսութեանից ստացած

հիմնական յեկամուտից, անձնական ոգտագործման
համար ունի վոչ մեծ տնամերձ հողամաս և, վորպես
անձնական սեփականութեան՝ ոժանդակ տնտեսու-
թեան տնամերձ հողամասում, բնակելի տուն, մթե-
րատու աճասուղններ, թռչուններ և գյուղատնտեսական
մանր ինվենտար՝ գյուղատնտեսական արտելի կանո-
նադրութեան համաձայն:

ՀՈՒՎԱԾ 8. Կոլխոզների զբաղեցրած հողն ամ-
րացվում է նրանց՝ անվճար և անժամկետ ոգտագործ-
ման համար, այսինքն՝ առհավետ:

ՀՈՒՎԱԾ 9. Տնտեսութեան սոցիալիստական սիս-
տեմի հետ միասին, վորը հանդիսանում է տնտեսու-
թեան տիրապետող ձևը ՌԽՖՍՀ-ում, որենքով թույ-
լատրվում է մենատնտես գյուղացիների և տնայնա-
գործների մանր մասնավոր տնտեսութեան, վորը
հիմնված է անձնական աշխատանքի վրա և բացառում
է սուրիշի աշխատանքի շահագործումը:

ՀՈՒՎԱԾ 10. Քաղաքացիների անձնական սեփա-
կանութեան իրավունքը՝ նրանց աշխատանքային յե-
կամուտների ու խնայողութեանների նկատմամբ,
բնակելի տան և տնային ոժանդակ տնտեսութեան
նկատմամբ, տնային տնտեսութեան և առուրյա գործա-
ծութեան առարկաների նկատմամբ, անձնական սպառ-
ման ու հարմարութեան առարկաների նկատմամբ,
ինչպես և քաղաքացիների անձնական սեփականու-
թեանը ժառանգելու իրավունքը պահպանվում են ո-
րենքով:

ՀՈՒՎԱԾ 11. ՌԽՖՍՀ տնտեսական կյանքը վորոշ-
վում է նրան ուղղութեան է տրվում պետական ժո-
ղովրդական տնտեսական պլանով՝ հոգուտ հանրային
հարստութեան ավելացման, աշխատավորների նյու-
թական ու կուլտուրական մակարդակի անշեղ բարձ-

րացման, սոցիալիստական պետութեան անկախութեան ամրացման և նրա պաշտպանունակութեան ուժեղացման:

ՀՈՒՎԱԾ 12. ՌԽՖՍՀ-ում աշխատանքը հանդիսանում է յուրաքանչյուր աշխատունակ քաղաքացու պարտականութեանը և պատվի գործը՝ «ով չի աշխատում, նա չի ուտում» սկզբունքի համաձայն:

ՌԽՖՍՀ-ում իրականացվում է սոցիալիզմի սկզբունքը՝ «յուրաքանչյուրից — ըստ նրա ընդունակութեանը», յուրաքանչյուրին — ըստ նրա աշխատանքի»:

ԳԼՈՒԽ II.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ

ՀՈՒՎԱԾ 13. Տնտեսական և քաղաքական գծով, ինչպես նաև պաշտպանութեան գծով փոխադարձ ոգնութեան իրականացնելու նպատակով Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետությունը կամավոր կերպով միանալով իրավահավասար Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետություններին՝ Ուկրաինական ԽՍՀ, Բելոռուսական ԽՍՀ, Ադրբեջանական ԽՍՀ, Վրացական ԽՍՀ, Հայկական ԽՍՀ, Թուրքմենական ԽՍՀ, Ուզբեկական ԽՍՀ, Տաճիկական ԽՍՀ, Ղազախական ԽՍՀ, Կիրգիզական ԽՍՀ հետ — կազմել է միութենական պետություն — Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միություն:

Յեղնելով դրանից, ՌԽՖՍՀ վերապահում է ԽՍՀՄ-ին՝ հանձին նրա իշխանության գերագույն մարմինների և պետական կառավարման մարմինների՝ այն իրա-

վունքները, վորոնք վորոշված են ԽՍՀՄ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածով:

ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի սահմաններին դուրս ՌԽՖՍՀ պետական իշխանությունն իրագործում է ինքնուրույնաբար, լիովին պահպանելով իր սուվերեն իրավունքները:

ՀՈՒՎԱԾ 14. Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետությունը կազմված է Ազով-Սևծովյան, Հեռավոր-Արևելյան, Արևմտյան Սիբիրի, Կրասնոյարսկի, Հյուսիսային Կովկասյան յերկրամասերից, Վորոնեժի, Արևելյան Սիբիրի, Գորկու, Արևմտյան, Իվանովյան, Կալինինի, Կիրովի, Կուլբիչեվի, Կուրսկի, Լենինգրադի, Մոսկվայի, Ոմսկի, Որենբուրգի, Սարատովի, Սվերդլովսկի, Հյուսիսային, Ստալինգրադի, Չելյաբինսկի, Յարոսլավլի մարզերից, Թաթարական, Բաշկիրյան, Բուրյատ-Մոնղոլական, Դաղստանի, Կաբարդինո-Բալկարիայի, Կալմիկյան, Կարելյան, Կոմիի, Ղրիմի, Մարիյական, Մորդովական, Մերձվոլգյան գերմանացիների, Հյուսիս Ոսեթական, Ուղմուրտական, Չեչեն-Ինգուշական, Չուվաշական, Յակուտական ավտոնոմ խորհրդային սոցիալիստական հանրապետություններից և Ադրբեյջի, Հրեական, Կարաչայի, Ոյրոտական, Խակասական, Չերքեսական ավտոնոմ մարզերից:

ՀՈՒՎԱԾ 15. Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետությունն իրավունք է վերապահում իրեն՝ դուրս գալու Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միությունից:

ՀՈՒՎԱԾ 16. ՌԽՖՍՀ տերիտորիան չի կարող փոփոխվել՝ առանց ՌԽՖՍՀ համաձայնության:

ՀՈՒՎԱԾ 17. ԽՍՀՄ որենքները պարտադիր են ՌԽՖՍՀ տերիտորիայում:

ՀՈՒՎԱԾ 18. ՌԽՖՍՀ յուրաքանչյուր քաղաքացի հանդիսանում է ԽՍՀՄ քաղաքացի:

Մյուս բոլոր միութենական հանրապետությունների քաղաքացիները ՌԽՖՍՀ տերիտորիայում միատեսակ իրավունքներով են ոգավում ՌԽՖՍՀ քաղաքացիների հետ միասին:

ՀՈՒՎԱԾ 19. Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության տնօրինությունը, հանձին նրա իշխանության բարձրագույն մարմինների և պետական կառավարման մարմինների, յենթակա յեն.

ա) ՌԽՖՍՀ Սահմանադրության սահմանումը և նրա կատարման վերահսկողությունը.

բ) ավտոնոմ խորհրդային սոցիալիստական հանրապետությունների սահմանադրությունների հաստատումը.

գ) ՌԽՖՍՀ-ի կազմի մեջ նոր յերկրամասերի ու մարզերի, ինչպես նաև նոր ավտոնոմ հանրապետությունների և մարզերի կազմումը ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի հաստատման ներկայացնելը.

դ) ավտոնոմ խորհրդային սոցիալիստական հանրապետությունների և ավտոնոմ մարզերի սահմանների և ռայոնական բաժանման հաստատումը.

յե) յերկրամասերի և մարզերի սահմանների և ռայոնական բաժանման սահմանումը.

զ) ՌԽՖՍՀ որենսդրությունը.

ե) պետական կարգի և քաղաքացիների իրավունքների պահպանությունը.

ը) ՌԽՖՍՀ ժողովրդատնտեսական պլանի հաստատումը.

թ) ՌԽՖՍՀ պետական բյուջեի հաստատումը.

ժ) ԽՍՀՄ որենսդրության համապատասխան պե-

տական և տեղական հարկերի, գանձումների և վոչ հարկային յեկամուտների սահմանումը.

ի) ավտոնոմ հանրապետությունների բյուջեները և յերկրամասերի ու մարզերի տեղական բյուջեների իրագործման ղեկավարումը.

լ) ապահովագրական և ինսյոդական գործի ղեկավարումը.

խ) հանրապետության յենթակա բանկերի, թրդյունաբերական, գյուղատնտեսական և առևտրական ձեռնարկությունների ու կազմակերպությունների, ինչպես նաև տեղական արդյունաբերության ղեկավարումը.

ծ) Միության յենթակա ձեռնարկությունների դրուսյան ու կառավարման հսկողությունը և վերահսկողությունը.

կ) հոգերի, ընդերքների, անտառների և ջրերի ոգտագործման կարգի սահմանումը.

հ) քաղաքների և այլ բնակելի վայրերի բնակարանային ու կոմունալ տնտեսության, բնակարանային շինարարության ու բարեկարգության ղեկավարումը.

ձ) ճանապարհային շինարարությունը, տեղական տրանսպորտի և կապի ղեկավարումը.

ղ) աշխատանքի վերաբերյալ որենսդրությունը.

ձ) առողջապահության գործի ղեկավարումը.

մ) սոցիալական ապահովության գործի ղեկավարումը.

յ) նախնական, միջին և բարձրագույն կրթության ղեկավարումը.

ն) ՌԽՖՍՀ-ի կուլտուր-լուսավորական և գիտական կազմակերպությունների ու հրմնարկները ղեկավարումը և ընդհանուր հանրապետական նշանակություն ունեցող կուլտուր-լուսավորական և գիտական

կազմակերպութիւնները ու հիմնարկները կառավարումը.

2) Ֆիզիկական կուլտուրայի և սպորտի գործի ղեկավարումն ու կազմակերպումը.

ո) ՌԽՖՍՀ դատական մարմինների կազմակերպումը.

չ) ՌԽՖՍՀ քաղաքացիության իրավունքներ տալը.

պ) ՌԽՖՍՀ դատական մարմինների կողմից դատապարտված քաղաքացիների ամենատիան և ներումը:

ՀՈՒՎԱԾ 20. Յուրաքանչյուր Ավտոնոմ հանրապետութիւն ունի իր Սահմանադրութիւնը, վորը հաշվի յե առնում Ավտոնոմ հանրապետութիւն առանձնահատկութիւնները և կառուցված է ՌԽՖՍՀ Սահմանադրութիւնը և ԽՍՀՄ Սահմանադրութիւնը լիովին համապատասխան:

ՀՈՒՎԱԾ 21. ՌԽՖՍՀ որենքները պարտադիր են Ավտոնոմ հանրապետութիւն տերիտորիայում: Այն ղեկավարում, յերբ Ավտոնոմ հանրապետութիւն որենքի և ՌԽՖՍՀ որենքի միջև սարակարծութիւն լինի, գործում է ՌԽՖՍՀ որենքը:

ԳԼՈՒԽ III.

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՃԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈՒՎԱԾ 22. ՌԽՖՍՀ պետական իշխանութիւն բարձրագույն մարմինը հանդիսանում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդը:

ՀՈՒՎԱԾ 23. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդն իրագործում է ՌԽՖՍՀ Սահմանադրութիւն 13-րդ և

19-րդ հոդվածների համաձայն ՌԽՖՍՀ վերապահված բոլոր իրավունքները, ինչ չափով վոր նրանք՝ ըստ Սահմանադրութիւն՝ չեն մտնում ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդին հաշվետու մարմինների՝ ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահութիւն, ՌԽՖՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի և ՌԽՖՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարիատների իրավասութիւն մեջ:

ՀՈՒՎԱԾ 24. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդը հանդիսանում է ՌԽՖՍՀ միակ որենսդիր մարմինը:

ՀՈՒՎԱԾ 25. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդն ընտրվում է ՌԽՖՍՀ քաղաքացիների կողմից ըստ ընտրական շրջանների 4 տարվա ժամկետով՝ 150 հազար բնակչի համար մի պատգամավորի նորմայով:

ՀՈՒՎԱԾ 26. Որենքը հաստատված է համարվում, յիթե նա ընդունված է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի կողմից ձայների հասարակ մեծամասնութիւնով:

ՀՈՒՎԱԾ 27. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի ընդունած որենքները հրապարակվում են ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահութիւն նախագահի և քարտուղարի ստորագրութիւններով:

ՀՈՒՎԱԾ 28. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդն ընտրում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նախագահին և նրա յերկու տեղակալներին:

ՀՈՒՎԱԾ 29. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նախագահը ղեկավարում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նիստերը և տնօրինում է նրա ներքին կարգ ու կանոնը:

ՀՈՒՎԱԾ 30. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նրատաշրջանները հրավիրում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահութիւնը տարին յերկու անգամ:

Արտակարգ նստաշրջանները հրավիրում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահութիւնն իր հայեցող

դուժյամբ կամ Գերագույն Խորհրդի պատգամավորների մի յերրորդի պահանջով:

ՀՈՒՎԱԾ 31. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդն ընտրում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահու-թյուն հետևյալ կազմով՝ ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահու-թյան նախագահ, նրա 17 տեղակալներ ըստ ավտոնոմ հանրապետութիւնների թվի, Նախագահութեան քարտուղար և Նախագահութեան 20 անդամներ:

ՀՈՒՎԱԾ 32. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահութիւնն իր ամբողջ գործունեյութեան համար հաշվետու յե ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդին:

ՀՈՒՎԱԾ 33. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահութիւնը՝

ա) հրավիրում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նստաշրջանները:

բ) տալիս է ՌԽՖՍՀ օրենքների մեկնաբանութիւններ, հրատարակում է հրամանագրեր:

գ) կատարում է համաժողովրդական հարցում (ռեֆերենդում):

դ) բեկանում է ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի, ավտոնոմ հանրապետութիւնների ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդների, ինչպես նաև աշխատավորների պատգամավորների, յերկրային (մարզային) Խորհուրդների և աշխատավորների պատգամավորների ավտոնոմ մարզերի Խորհուրդների վորտնները և կարգադրութիւնները—օրենքին անհամապատասխան լինելու դեպքում:

ե) ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նստաշրջանների միջև ընկած ժամանակաշրջանում պաշտոնից ազատում և նշանակում է ՌԽՖՍՀ առանձին ժողովրդական Կոմիսարներին՝ ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմի-

սարների Խորհրդի նախագահի առջադրմամբ, հետագայում ներկայացնելով ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի հաստատմանը:

զ) տալիս է ՌԽՖՍՀ պատգամավոր կոչումներ:

է) իրականացնում է ՌԽՖՍՀ դատական մարմինների կողմից դատապարտված քաղաքացիների ներման իրավունքը:

ՀՈՒՎԱԾ 34. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդն ընտրում է մանդատային հանձնաժողով, վորն ստուգում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի պատգամավորներին լիազորութիւնները:

Մանդատային հանձնաժողովի առջադրմամբ ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդը վորոշում է կամ ճանաչել լիազորութիւնները, կամ բեկանել առանձին պատգամավորների ընտրութիւնները:

ՀՈՒՎԱԾ 35. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդը, յերբ նա անհրաժեշտ գտնի, նշանակում է քննիչ և վերստուգիչ հանձնաժողովներ ամեն մի հարցի առթիվ: Բոլոր հիմնարկները և պաշտոնատար անձինք պարտավոր են կատարելու այդ հանձնաժողովների պահանջները և ներկայացնել նրանց անհրաժեշտ նյութեր ու փաստաթղթեր:

ՀՈՒՎԱԾ 36. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի պատգամավորը չի կարող դատական պատասխանատու-թյան յենթարկվել կամ ձերբակալվել առանց ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի համաձայնութեան, իսկ ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նստաշրջանների միջև ընկած ժամանակամիջոցում, — առանց ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահութեան համաձայնութեան:

ՀՈՒՎԱԾ 37. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի լիազորութիւնները վերջանալուց հետո ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահութիւնը նոր ընտրութիւն-

ներ ե նշանակում ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի լիազորությունների վերջանալու օրից յերկու ամսից վոչ ավելի ժամկետում:

ՀՈՂՎԱԾ 38. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի լիազորությունները վերջանալուց հետո ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նախագահությունը պահպանում է իր լիազորությունները մինչև ՌԽՖՍՀ նորընտիր Գերագույն Խորհրդի կողմից ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նոր նախագահության կազմվելը:

ՀՈՂՎԱԾ 39. ՌԽՖՍՀ նորընտիր Գերագույն Խորհուրդը հրավիրվում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նախորդ գումարման նախագահության կողմից՝ վոչ ուշ, քան ընտրություններից մի ամիս հետո:

ՀՈՂՎԱԾ 40. ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդը կազմում է ՌԽՖՍՀ Կառավարությունը — ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդ:

ԳԼՈՒԽ IV.

**ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ
ՍՈՅՒԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՍԱՐՄԻՆՆԵՐԸ**

ՀՈՂՎԱԾ 41. ՌԽՖՍՀ պետական իշխանության բարձրագույն գործադիր և կարգադրիչ մարմինը հանդիսանում է ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը:

ՀՈՂՎԱԾ 42. ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը պատասխանատու յե ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի առաջ և հաշվետու յե նրան, իսկ ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի նստաշրջանների միջև ընկած ժամանակամիջոցում — ՌԽՖՍՀ Գերագույն

Խորհրդի նախագահության առաջ, վորին հաշվետու յե:

ՀՈՂՎԱԾ 43. ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը հրատարակում է վորոշումներ և կարգադրություններ՝ ԽՍՀՄ և ՌԽՖՍՀ որենքների, ԽՍՀՄ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի վորոշումների և կարգադրությունների հիման վրա և ի կատարումն նրանց, ու ստուգում է նրանց կատարումը:

ՀՈՂՎԱԾ 44. ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի վորոշումների ու կարգադրությունների կատարումը պարտադիր է ՌԽՖՍՀ ամբողջ տերիտորիայում:

ՀՈՂՎԱԾ 45. ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդը՝

ա) միավորում և ուղղություն է տալիս ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների ու նրա գերատեսչությանը յենթակա տնտեսական և կուլտուրական հիմնարկների աշխատանքին, միավորում և ստուգում է համամիութենական ժողովրդական Կոմիսարիատների լիազորների աշխատանքը:

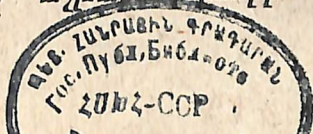
բ) միջոցներ է ձեռք առնում ժողովրդատնտեսական պլանի իրագործման համար:

գ) միջոցներ է ձեռք առնում ՌԽՖՍՀ պետական և տեղական բյուջեների իրագործման համար:

դ) միջոցներ է ձեռք առնում հասարակական կարգն ապահովելու, պետական շահերը պաշտպանելու և քաղաքացիների իրավունքները պահպանելու համար:

յե) ուղղություն է տալիս և ստուգում է ավտոնոմ հանրապետությունների ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդների աշխատանքը, ղեկավարում և ստուգում է աշխատավորների պատգամավորների

30024
1010

Սորհուրդները յերկրային և մարգային գործադիր կոմիտեաների աշխատանքը.

դ) անհրաժեշտութեան դեպքում ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարները Սորհրդին կից կազմում են տնտեսական և կուլտուրական շինարարութեան գործերի վերաբերյալ հատուկ կոմիտեաներ և Գլխավոր Վարչութիւններ:

ՀՈՒՎԱԾ 46. ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարների Սորհուրդն իրավունք ունի վերացնել աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդները յերկրային և մարգային գործադիր կոմիտեաների և ավտոնոմ մարզերի աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդների գործադիր կոմիտեաների վորոշումներն ու կարգադրութիւնները, ինչպես նաև դադարեցնել ավտոնոմ հանրապետութիւնների ժողովրդական կոմիսարների Սորհուրդները վորոշումներն ու կարգադրութիւնները, աշխատավորների պատգամավորների մարգային Սորհուրդները և ավտոնոմ մարզերի աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդները վորոշումները և կարգադրութիւնները:

ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարների Սորհուրդն իրավունք ունի վերացնել ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարների հրամաններն ու հրահանգները:

ՀՈՒՎԱԾ 47. ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարների Սորհուրդը կազմվում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Սորհրդի կողմից հետևյալ կազմով.

ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարների Սորհրդի Նախագահ,

ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարների Սորհրդի Նախագահի տեղակալներ,

ՌԽՖՍՀ Պետական Պլանային Հանձնաժողովի նախագահ,

ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարներ՝

Սննդային արդյունաբերութեան,

Թեթև արդյունաբերութեան,

Անտառային արդյունաբերութեան,

Հողագործութեան,

Հացահատիկային և անասնապահական սովխոզները,

Ֆինանսների,

Ներքին առևտրի,

Ներքին գործերի,

Արդարադատութեան,

Առողջապահութեան,

Լուսավորութեան,

Տեղական արդյունաբերութեան,

Կոմունալ տնտեսութեան,

Սոցիալական ապահովութեան,

ԽՕՀՄ Մթերումները կոմիտեայի լիազոր,

Արվեստի գործերի Վարչութեան պետ,

Ընդհանուր միութենական ժողովրդական կոմիսարիատների լիազորներ:

ՀՈՒՎԱԾ 48. ՌԽՖՍՀ կառավարութիւնը կամ

ՌԽՖՍՀ այն ժողովրդական կոմիսարը, վորին ուղղված է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Սորհրդի պատգամավորի հարցապանդումը, պարտավոր են վոչ ուշ, քան յետոքա ժամկետում բերանացի կամ գրավոր պատասխան տալ ՌԽՖՍՀ Գերագույն Սորհրդում:

ՀՈՒՎԱԾ 49. ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարները ղեկավարում են պետական կառավարման այն ճյուղերը, վորոնք մտնում են ՌԽՖՍՀ իրավասութեան մեջ:

ՀՈՒՎԱԾ 50. ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարները համապատասխան ժողովրդական կոմիսարիատների իրավասութեան սահմաններում հրատարակում

են հրամաններ և հրահանգներ՝ ԽՍՀՄ և ՌԽՖՍՀ-ի որենքների, ԽՍՀՄ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի և ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի վորոշումների ու կարգադրությունների, ԽՍՀՄ միութենական-հանրապետական ժողովրդական Կոմիսարիատների հրամաններ հրահանգների հիման վրա և ի կատարումն նրանց, ու ստուգում են նրանց կատարումը:

ՀՈՒՎԱԾ 51. ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարիատները հանդիսանում են կամ միութենական-հանրապետական կամ հանրապետական:

ՀՈՒՎԱԾ 52. ՌԽՖՍՀ միութենական հանրապետական ժողովրդական Կոմիսարիատները ղեկավարում են նրանց հանձնված ՌԽՖՍՀ պետական կառավարման ճյուղերը, բացառությամբ միայն սահմանափակ թվով ձեռնարկությունների, ըստ այն ցուցակի, վորը հաստատում է ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի Նախագահությունը, յենթարկվելով թե՛ ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդին և թե՛ ԽՍՀՄ համապատասխան միութենական-հանրապետական ժողովրդական Կոմիսարիատներին:

ՀՈՒՎԱԾ 53. ՌԽՖՍՀ հանրապետական ժողովրդական Կոմիսարիատները ղեկավարում են նրանց հանձնված պետական կառավարման ճյուղերը, անմիջապես յենթարկվելով ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդին:

ՀՈՒՎԱԾ 54. ՌԽՖՍՀ միութենական-հանրապետական ժողովրդական Կոմիսարիատներին պատկանում են ՌԽՖՍՀ ժողովրդական Կոմիսարիատները՝

- Մնդային արդյունաբերության,
- Թեթև արդյունաբերության,
- Անտառային արդյունաբերության,
- Հողագործության,

Հացահատիկային և անասնապահական սովխոզներին, Ֆինանսների,

- Ներքին առևտրի,
- Ներքին գործերի,
- Արդարադատության,
- Առողջապահության:

ՀՈՒՎԱԾ 55. Հանրապետական ժողովրդական Կոմիսարիատներին պատկանում են ՌԽՖՍՀ հետևյալ ժողովրդական Կոմիսարիատները՝

- Լուսավորության,
- Տեղական արդյունաբերության,
- Կոմունալ տնտեսության,
- Սոցիալական ապահովության:

ԳԼՈՒԽ V.

ԱՎՏՈՆՈՄ ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՎԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒ- ԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՒՅՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈՒՎԱԾ 56. Ավտոնոմ հանրապետության պետական իշխանության բարձրագույն մարմինը հանդիսանում է ԱԽՍՀ Գերագույն Խորհուրդը:

ՀՈՒՎԱԾ 57. Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհուրդն ընտրվում է հանրապետության բազմաբաղկանի կողմից 4 տարով՝ ներկայացուցչության այն նորմաներով, վորոնք սահմանվում են Ավտոնոմ հանրապետության Սահմանադրությամբ:

ՀՈՒՎԱԾ 58. Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհուրդը հանդիսանում է ԱԽՍՀ միակ որենսդիր մարմինը:

ՀՈՒՎԱԾ 59. Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհուրդը՝

ա) ընդունում է Ավտոնոմ հանրապետության Սահմանադրությունը և ներկայացնում է այն ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի հաստատմանը:

բ) սահմանում է Ավտոնոմ հանրապետության ռայոնական բաժանումը և ռայոնների ու քաղաքներին ռահմանները և ներկայացնում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի հաստատմանը:

գ) հաստատում է Ավտոնոմ հանրապետության Ժողովրդա-տնտեսական պլանը և բյուջեն:

դ) տալիս է Ավտոնոմ հանրապետության պատվավոր կոչումներ:

ՀՈԴՎԱԾ 60. Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհուրդն ընտրում է ԱԽՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահություն հետևյալ կազմով: ԱԽՍՀ Գերագույն Խորհրդի Նախագահության նախագահ, նրա տեղակալներ, նախագահության քարտուղար և ԱԽՍՀ Գերագույն Խորհրդի նախագահության անդամներ:

ՀՈԴՎԱԾ 61. Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհրդի Նախագահությունը հաշվետու յե ԱԽՍՀ Գերագույն Խորհրդին:

ՀՈԴՎԱԾ 62. Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհրդի Նախագահության լիազորությունները սահմանվում են ԱԽՍՀ Սահմանադրությամբ:

ՀՈԴՎԱԾ 63. Նիստերը վարելու համար Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհուրդն ընտրում է ԱԽՍՀ Գերագույն Խորհրդի նախագահին և նրա տեղակալներին:

ՀՈԴՎԱԾ 64. Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհուրդը կազմում է Ավտոնոմ հանրապետության կառավարություն — ԱԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհուրդ:

ԱՎՏՈՆՄՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈԴՎԱԾ 65. ԱԽՍՀ պետական իշխանության բարձրագույն գործադիր և կարգադրիչ մարմին հանդիսանում է ԱԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհուրդը:

ՀՈԴՎԱԾ 66. Ավտոնոմ Հանրապետության Ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհուրդը պատասխանատու յե ԱԽՍՀ Գերագույն Խորհրդի առաջ և նրան հաշվետու յե, իսկ Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհրդի նստաշրջանների միջև ընկած ժամանակամիջոցում — Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհրդի Նախագահության առաջ, վորին հաշվետու յե:

ՀՈԴՎԱԾ 67. Ավտոնոմ հանրապետության Ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհուրդը հրատարակում է վորոշումներ և կարգադրություններ ԽՍՀՄ, ՌԽՖՍՀ և Ավտոնոմ հանրապետության որենքների, ԽՍՀՄ և ՌԽՖՍՀ Ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհուրդների վորոշումների ու կարգադրությունների հիման վրա և ի կատարումն նրանց, ու ստուգում է նրանց կատարումը:

ՀՈԴՎԱԾ. 68. Ավտոնոմ հանրապետության Ժողովրդական Կոմիտեաների Խորհուրդն իրավունք ունի վերացնելու ԱԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիտեաների հրամաններն ու հրահանգները, աշխատավորների պատգամավորների շրջանային, քաղաքային ու ռայոնական Խորհուրդների գործադիր կոմիտեաների վորոշումներն ու կարգադրություններն ԱԽՍՀ տերիտորիայում, ինչպես նաև դադարեցնելու աշխատավորների պատ-

գամա վորների շրջանային, քաղաքային և ռայոնական
Խորհուրդների վորոշումներն ու կարգադրությունները:
ՀՈԴՎԱԾ 69. Ավտոնոմ հանրապետության Ժողովրդական
Կոմիսարների Խորհուրդը կազմվում է Ավտոնոմ հանրապետության Գերագույն Խորհրդի կողմից հետևյալ կազմով.

Ավտոնոմ հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախագահ,
Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի նախագահի տեղակալներ,

Պետական պլանային հանձնաժողովի նախագահ,
Ժողովրդական կոմիսարներ՝

Հողագործության,

Ֆինանսների,

Ներքին առևտրի,

Ներքին գործերի,

Արդարագատության,

Առողջապահության,

Լուսավորության,

Տեղական արդյունաբերության,

Կոմունալ տնտեսության,

Սոցիալական ապահովության,

Ճանապարհային վարչության պետ,

Մթերումների կոմիտեյի լիազոր,

Արվեստի գործերի վարչության պետ,

և, բացի դրանից, հանրապետության տնտեսության առանձնահատկություններին համապատասխանորեն,
Ռեժիստրի Գերագույն Խորհրդի հաստատմամբ — Ժողովրդական Կոմիսարներ՝

Մանրային արդյունաբերության,

Թեթև արդյունաբերության,

Անտառային արդյունաբերության:

ՀՈԴՎԱԾ 70. Ավտոնոմ հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարները ղեկավարում են պետական կառավարման այն ճյուղերը, վորոնք մտնում են Ավտոնոմ հանրապետության իրավասության մեջ՝ Ռեժիստրի և ԱԽՍՀ Մահմանադրությունների համաձայն:

ՀՈԴՎԱԾ 71. Ավտոնոմ հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարները համապատասխան Ժողովրդական Կոմիսարիատների իրավասության սահմաններում հրատարակում են հրամաններ ու հրահանգներ՝ ԽՍՀՄ, ՌԽՖՍՀ և ԱԽՍՀ որենջների, ԽՍՀՄ, ՌԽՖՍՀ և ԱԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի վորոշումների ու կարգադրությունների, ՌԽՖՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների հրամանների ու հրահանգների հիման վրա և ի կատարումն նրանց:

ՀՈԴՎԱԾ 72. Ավտոնոմ հանրապետության Ժողովրդական Կոմիսարիատները ղեկավարում են նրանց հանձնարարված պետական կառավարման ճյուղերը, յենթարկվելով թե՛ ԱԽՍՀ Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդին և թե՛ ՌԽՖՍՀ համապատասխան Ժողովրդական Կոմիսարիատներին:

ԳՎՈՒՆ VII.

ԱՎՏՈՆՈՄ ՄԱՐԶԵՐԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈԴՎԱԾ 73. Ավտոնոմ մարզի պետական իշխանության մարմինը հանդիսանում է ավտոնոմ մարզի աշխատավորների պատգամավորների Խորհուրդը:

ՀՈԴՎԱԾ 74. Ավտոնոմ մարզի աշխատավորների Խորհուրդն ընտրվում է ավտոնոմ մարզի քաղաքացիների կողմից յերկու տարի ժամանակով՝ ներկայա-

ցուցչութեան այն նորմաներով, վորոնք սահմանվում են ՌԽՖՍՀ Սահմանադրութեամբ:

ՀՈՒՎԱԾ 75. Ավտոնոմ մարզերի աշխատավորները պատգամավորների Սորհրդի գործադիր և կարգադիր մարմինը հանդիսանում է նրա կողմից ընտրվող գործադիր կոմիտեն:

ՀՈՒՎԱԾ 76. Յուրաքանչյուր ավտոնոմ մարզի աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդ ՌԽՖՍՀ Գերագույն Սորհրդի հաստատմանն է ներկայացնում «Ավտոնոմ մարզի օրինագրությունը», վորը հաշվի չե առնում ավտոնոմ մարզի ազգային առանձնահատկությունները:

ԳԼՈՒԽ VIII.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇՆԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՂԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ

ՀՈՒՎԱԾ 77. Յերկրամասերում, մարզերում, ավտոնոմ մարզերում, ազգային շրջաններում, վարչական շրջաններում, ռայոններում, քաղաքներում, ավաններում, գյուղերում (ստանիցաներում, գյուղակիներում, խուտորներում, աուլներում) պետական իշխանութեան մարմիններ հանդիսանում են աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդները:

ՀՈՒՎԱԾ 78. Աշխատավորների պատգամավորների յերկրային, մարզային Սորհուրդները, ազգային և վարչական շրջանների աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդները, աշխատավորների պատգամավորների ռայոնական, քաղաքային, խոշոր քաղաքների, ռայոնական, ավանների, գյուղական (ստանիցաների, գյուղակիների, խուտորների, աուլների) Սորհուրդները

համապատասխան կերպով ընտրվում են յերկրամասի, մարզի, ազգային շրջանի, վարչական շրջանի, ռայոնի, քաղաքի, գյուղի աշխատավորների կողմից յերկու տարի ժամանակով:

ՀՈՒՎԱԾ 79. Աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդները (յերկրամասի, մարզի, շրջանի, ռայոնի, քաղաքի, ավանի, գյուղի) ղեկավարում են իրենց անբաժանելի կուլտուր-քաղաքական և տնտեսական անբաժանելի կուլտուր-քաղաքական և տնտեսական շինարարությունը, սահմանում են տեղական բյուջեն, ղեկավարում են իրենց կառավարման յենթակա մարմինների գործունեությունը, ապահովում են պետական կարգի պահպանումը, աջակցում են յերկրի պաշտպանունակութեան ուժեղացմանը, ապահովում են օրենքների պահպանումը և քաղաքացիների իրավունքների պաշտպանումը:

ՀՈՒՎԱԾ 80. Աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդներն ընդունում են վորոշումներ և տալիս են կարգադրություններ այն իրավունքների սահմաններում, վորոնք տրված են նրանց՝ ԽՍՀՄ, ՌԽՖՍՀ և Ավտոնոմ հանրապետության օրենքներով:

ՀՈՒՎԱԾ 81. Աշխատավորների պատգամավորների յերկրային, մարզային Սորհուրդների, ազգային և վարչական շրջանների աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդների, աշխատավորների պատգամավորների ռայոնական, քաղաքային և գյուղական Սորհուրդների գործադիր և կարգադիր մարմիններ հանդիսանում են նրանց ընտրած գործադիր կոմիտեները հետևյալ կազմով՝ նախագահ, նրա տեղակալներ, քարտուղար և անդամներ:

ՀՈՒՎԱԾ 82. Վոչ մեծ բնակավայրերում աշխատավորների պատգամավորների գյուղական (ստանիցաների, խուտորների, աուլների) Սորհուրդները գոր-

ծաղիւր և կարդաղիւր մարմին հանդիսանում են նրանց ընտրած նախագահը, նրա տեղակալը և քարտուղարը:

ՀՈՒՎԱԾ 83. Աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդների գործադիր կոմիտեները (յերկրամասի, մարզի, շրջանի, ռայոնի, քաղաքի, ավանի, գյուղի) կուլտուր-քաղաքական և շինարարութեան ղեկավարումն իրենց տերիտորիայում իրագործում են աշխատավորների պատգամավորների համապատասխան Սորհուրդներին և վերադաս պետական մարմինների վորոշումների հիման վրա:

ՀՈՒՎԱԾ 84. Աշխատավորների պատգամավորների յերկրային և մարզային Սորհուրդներին նստաշրջանները հրավիրվում են նրանց Գործադիր կոմիտեների կողմից տարեկան առնվազն չորս անգամ:

ՀՈՒՎԱԾ 85. Աշխատավորների պատգամավորների ռայոնական Սորհուրդների և վարչական շրջանների աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդների նստաշրջանները հրավիրվում են նրանց գործադիր կոմիտեներին կողմից տարեկան առնվազն վեց անգամ:

ՀՈՒՎԱԾ 86. Աշխատավորների պատգամավորների քաղաքային և գյուղական Սորհուրդներին նստաշրջանները հրավիրվում են նրանց գործադիր մարմինների կողմից ամսվա մեջ առնվազն մի անգամ:

ՀՈՒՎԱԾ 87. Աշխատավորների պատգամավորների յերկրային, մարզային Սորհուրդները, ազգային և վարչական շրջանների աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդները, աշխատավորների պատգամավորների ռայոնական և քաղաքային Սորհուրդներն իրենց նստաշրջանների ժամանակ ընտրում են նախագահ և քարտուղար՝ նստաշրջանի նիստերը վարելու համար:

ՀՈՒՎԱԾ 88. Գյուղական խորհրդի նախագահը հրավիրում է գյուղական Սորհուրդ և վարում է նրա նիստերը:

ՀՈՒՎԱԾ 89. Աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդների գործադիր մարմիններն անմիջականորեն հաշվետու յեն թե՛ նրանց ընտրող աշխատավորների պատգամավորների Սորհրդին, և թե՛ աշխատավորների պատգամավորների վերադաս Սորհրդի գործադիր մարմին:

ՀՈՒՎԱԾ 90. Աշխատավորների պատգամավորների Սորհուրդների վերադաս գործադիր կոմիտեներն իրավունք ունեն վերացնելու ստորադաս գործադիր կոմիտեների վորոշումներն ու կարգադրությունները և դադարեցնելու աշխատավորների պատգամավորների ստորադաս Սորհուրդների վորոշումներն ու կարգադրությունները:

ՀՈՒՎԱԾ 91. Աշխատավորների պատգամավորների վերադաս Սորհուրդներն իրավունք ունեն վերացնելու աշխատավորների պատգամավորների ստորադաս Սորհուրդների և նրանց գործադիր կոմիտեների վորոշումներն ու կարգադրությունները:

ՀՈՒՎԱԾ 92. Աշխատավորների պատգամավորների յերկրային (մարզային) Սորհուրդները կազմում են գործադիր կոմիտեների հետևյալ բաժինները.

- հողային,
- ֆինանսական,
- ներքին առևտրի,
- առողջապահութեան,
- ժողովրդական կրթութեան,
- տեղական արդյունաբերութեան,
- կոմունալ անտեսութեան,
- սոցիալական ապահովութեան,

ճանապարհային,
ընդհանուր,
արվեստի գործերի,
պլանային հանձնաժողով,
գործկոմի նախագահին կից կազրերի սեկտոր
և բացի դրանից, յերկրամասի (մարզի) տնտեսու-
թյան, առանձնահատկություններին համապատասխան,
Թեթև արդյունաբերության, Մննդային արդյունաբե-
րության, Անտառային արդյունաբերության, Հացա-
հատիկային և անասնապահական սովխոզների միու-
թենական-հանրապետական ժողովրդական Կոմիսա-
րիատների հաստատմամբ, աշխատավորների պատգա-
մավորների յերկրային (մարզային) Խորհուրդները
կազմում են բաժիններ կամ վարչություններ
Թեթև արդյունաբերության,
մննդային արդյունաբերության,
անտառային արդյունաբերության,
հացահատիկային և անասնապահական սովխոզ-
ների:

ՀՈՂՎԱԾ 93. Յերկրամասի (մարզի) պայմաններին
համապատասխան, ԽՍՀՄ և ՌԽՖՍՀ որենքների հիման
վրա, ընդհանուր միութենական ժողովրդական Կոմի-
սարիատները և Ներքին գործերի ժողովրդական Կոմի-
սարիատն աշխատավորների պատգամավորների յերկ-
րային (մարզային) Խորհուրդներին կից կազմում են
իրենց վարչությունները:

Մթերումների կոմիտեն աշխատավորների պատ-
գամավորների յերկրային (մարզային) Խորհուրդներին
կից նշանակում է իր լիազորները:

ՀՈՂՎԱԾ 94. Աշխատավորների պատգամավորների
յերկրային (մարզային) Խորհուրդների բաժինները և
վարչություններն իրենց գործունեյության համար յեն-

թարկվում են Թե աշխատավորների պատգամավորների
համապատասխան յերկրային (մարզային) Խորհուրդին
ու նրա Գործադիր Կոմիտեյին և Թե ՌԽՖՍՀ համա-
պատասխան ժողովրդական Կոմիսարիատին:

ՀՈՂՎԱԾ 95. Վարչական շրջանների աշխատավոր-
ների պատգամավորների Խորհուրդները և նրանց
գործադիր կոմիտեները կազմում են բաժիններ և
իրենց աշխատանքը տանում են ՌԽՖՍՀ գերագույն
մարմինների որենքների ու հրամանագրերի և աշխա-
տավորների պատգամավորների յերկրային (մարզա-
յին) Խորհուրդների վորոշումների հիման վրա:

ՀՈՂՎԱԾ 96. Աշխատավորների պատգամավորնե-
րի ռայոնական Խորհուրդները կազմում են գործադիր
կոմիտեների հետևյալ բաժինները.

հողային,
ժողովրդական կրթության,
ֆինանսական,
ներքին առևտրի,
առողջապահության,
սոցիալական ապահովության,
ընդհանուր,
ճանապարհային,

պլանային հանձնաժողով,
գործկոմի նախագահին կից կազրերի սեկտոր
և, բացի դրանից, ռայոնի տնտեսության առանձնա-
հատկությունների համապատասխան, աշխատավոր-
ների պատգամավորներին յերկրային (մարզային)
Խորհուրդի հաստատմամբ, աշխատավորների պատգամ-
վորների ռայոնական Խորհուրդները կազմում են կո-
միտեայ և տեղական արդյունաբերության բաժիններ:

ՀՈՂՎԱԾ 97. Ռայոնի պայմաններին համապատաս-
խան, ԽՍՀՄ և ՌԽՖՍՀ որենքների հիման վրա, աշ-

խատավորների պատգամավորների համապատասխան
յերկրային (մարգային) թորհրդի հաստատմամբ՝ ներ-
քին գործերի ժողովրդական հոմիսարիատը, աշխա-
տավորների պատգամավորների ռայոնական թոր-
հուրդներին կից, կազմում է իր վարչութունները:

ՀՈՒՎԱԾ 98. Աշխատավորների պատգամավորների
ռայոնական թորհուրդների բաժիններն իրենց գործու-
նեյության համար յենթարկվում են թե՛ աշխատա-
վորների պատգամավորների ռայոնական թորհրդին ու
նրա գործադիր կոմիտեյին և թե՛ աշխատավորներին
պատգամավորների յերկրային (մարգային) թորհրդին
համապատասխան բաժինին:

ՀՈՒՎԱԾ 99. Աշխատավորների պատգամավոր-
ների քաղաքային խորհուրդները կազմում են գործա-
դիր կոմիտեյների հետևյալ բաժինները.

- Ֆինանսական,
- կոմունալ տնտեսության,
- ներքին առևտրի,
- առողջապահության,
- ժողովրդական կրթության,
- սոցիալական ապահովության,
- ընդհանուր,
- պլանային հանձնաժողով,

գործկոմի նախագահին կից կադրերի սեկտոր,
և, բացի դրանից, քաղաքային արդյունաբերու-
թյան, նրա քաղաքային և քաղաքամերձ տնտեսության
առանձնահատկություններին համապատասխանորեն՝
տեղական արդյունաբերության,
հողային բաժիններ:

ՀՈՒՎԱԾ 100. Աշխատավորների պատգամավոր-
ների քաղաքային թորհուրդների բաժիններն իրենց
գործունեյության համար յենթարկվում են ինչպես

աշխատավորների պատգամավորների քաղաքային թոր-
հրդին և նրա գործադիր կոմիտեյին, այնպես ել աշ-
խատավորների պատգամավորների ռայոնական թոր-
հրդի համապատասխան բաժինին, կամ անմիջապես աշ-
խատավորների պատգամավորների յերկրային (մար-
գային) թորհրդի համապատասխան բաժինին:

ՀՈՒՎԱԾ 101. Մոսկվայի և Լենինգրադի աշխա-
տավորների պատգամավորների քաղաքային թորհուրդ-
ների բաժիններն իրենց գործունեյության համար յեն-
թարկվում են ինչպես Մոսկվայի և Լենինգրադի աշ-
խատավորների պատգամավորների թորհրդին և նրա
գործադիր կոմիտեյին, այնպես ել անմիջապես ՌԽՖՍՀ
համապատասխան ժողովրդական հոմիսարիատին:

ՀՈՒՎԱԾ 102. Ազգային շրջանների աշխատավոր-
ների պատգամավորների թորհուրդները և նրանց գոր-
ծադիր կոմիտեյները շրջանի տերիտորիայում իրա-
գործում են այն իրավունքներն ու պարտականու-
թյունները, վորոնք զրված են նրանց վրա «Ազգային
շրջանների որինադրությամբ», ինչպես նաև աշխատա-
վորների պատգամավորների համապատասխան յերկ-
րային (մարգային) թորհրդի վորոշումներով:

«Ազգային շրջանների որինադրությունը» սահմա-
նում է ՌԽՖՍՀ Գերագույն թորհուրդը:

Գ.ՈՒԽ IX.

**ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՖԵԴԵՐԱՏԻՎ ՍՈՑԻԱ-
ԼԻՍԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲՅՈՒՂԵՆ**

ՀՈՒՎԱԾ 103. ՌԽՖՍՀ պետական բյուջեն կազմ-
վում է ՌԽՖՍՀ ժողովրդական կոմիսարների թոր-
հրդի կողմից և նրա ձեռքով ներկայացվում է
ՌԽՖՍՀ Գերագույն թորհրդի հաստատմանը:

ՌԽՑՍՀ Գերագույն Խորհրդի կողմից հաստատված ՌԽՑՍՀ պետական բյուջեն հրապարակվում է ի գիտություն ընդհանուրի:

ՀՈՒՎԱԾ 104. ՌԽՑՍՀ Գերագույն Խորհուրդն ընտրում է բյուջետային հանձնաժողով, վորը Գերագույն Խորհրդին գեկուցում է իր յեզրակացութիւնը ՌԽՑՍՀ պետական բյուջեյի վերաբերյալ:

ՀՈՒՎԱԾ 105. ՌԽՑՍՀ պետական բյուջեյի կատարման մասին հաշվետվութիւնը հաստատում է ՌԽՑՍՀ Գերագույն Խորհուրդը և հրապարակում է ի գիտություն ընդհանուրի:

ՀՈՒՎԱԾ 106. Ավտոնոմ հանրապետութիւնների բյուջեներում և տեղական յերկրային (մարզային) բյուջեներում, ինչպես նաև ավտոնոմ մարզերի, ազգային և վարչական շրջանների, ռայոնական, քաղաքային և գյուղական խորհուրդների բյուջեներում մտցվում են տեղական տնտեսութիւնից ստացված յեկամուտները, նրանց տերիտորիայում ստացված պետական յեկամուտներից տրվելիք հատկացումներն, ինչպես նաև տեղական հարկերի մուտքերն այն չափերով, վորոնք սահմանվում են ԽՍՀՄ և ՌԽՑՍՀ որենսդրութիւնով:

ԳԼՈՒԽ X.

ԳԱՏԱՐԱՆԸ ՅԵՎ ԳԱՏԱԽԱԶՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՀՈՒՎԱԾ 107. Արդարագատութիւնը ՌԽՑՍՀ-ում իրագործվում է ՌԽՑՍՀ Գերագույն Դատարանի, ավտոնոմ հանրապետութիւնների Գերագույն դատարանների, յերկրային ու մարզային դատարանների, ավտոնոմ մարզերի դատարանների, ազգային շրջան-

ների դատարանների, վարչական շրջանների դատարանների, ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի վորոշմամբ ստեղծվող ԽՍՀՄ հատուկ դատարանների, ժողովրդական դատարանների միջոցով:

ՀՈՒՎԱԾ 108. Բոլոր դատարաններում գործերի քննարկումն իրագործվում է ժողովրդական ատենակաշների մասնակցութիւնով, բացի այն դեպքերից, վորոնք հատկապես նախատեսված են որենսդրով:

ՀՈՒՎԱԾ 109. ՌԽՑՍՀ Գերագույն Դատարանը հանդիսանում է ՌԽՑՍՀ բարձրագույն դատական մարմինը: ՌԽՑՍՀ Գերագույն Դատարանի վրտ յեդրվում ՌԽՑՍՀ և ավտոնոմ հանրապետութիւնների ու մարզերի բոլոր դատական մարմինների դատական գործունեյութիւնի հսկողութիւնը:

ՀՈՒՎԱԾ 110. ՌԽՑՍՀ Գերագույն Դատարանը ընտրվում է ՌԽՑՍՀ Գերագույն Խորհրդի կողմից 5 տարի ժամանակով:

ՀՈՒՎԱԾ 111. Ավտոնոմ հանրապետութիւնների Գերագույն դատարաններն ընտրվում են Ավտոնոմ հանրապետութիւնների Գերագույն Խորհուրդների կողմից 5 տարի ժամանակով:

ՀՈՒՎԱԾ 112. Յերկրամասային և մարզային դատարանները, ավտոնոմ մարզերի դատարանները, ազգային և վարչական շրջանների դատարաններն ընտրվում են աշխատավորների պատգամավորների յերկրամասային, մարզային Խորհուրդների կամ ավտոնոմ մարզերի աշխատավորների Խորհուրդների կամ ազգային վարչական շրջանների աշխատավորների պատգամավորների Խորհուրդների կողմից 5 տարի ժամանակով:

ՀՈՒՎԱԾ 113. Ժողովրդական դատարաններն ընտրվում են ռայոնի քաղաքացիների կողմից՝ ընդհանուր, ուղղակի և հավասար ընտրական իրավունքի հիման

վրա, գաղտնի քվեարկութեամբ, 3 տարի ժամանակով:

ՀՈՒՎԱԾ 114. Դատավարութեանը ՌԽՖՍՀ ում կատարվում է ուսուցիչներին լեզվով կամ ավտոմատ հանրապետութեան կամ ավտոմատ մարզի կամ ազգային շրջանի լեզվով, այդ լեզվին չտիրապետողներին համար ապահովելով լիակատար ծանօթացումը դատավարութեան նյութերին թարգմանչի միջոցով, ինչպես նաև դատարանում մայրենի լեզվով հանդես գալու իրավունքը:

ՀՈՒՎԱԾ 115. Գործերի քննութեանը ՌԽՖՍՀ բոլոր դատարաններում կատարվում է զոնքային, քանի վոր որենքով չեն նախատեսված բացառություններ, մեղադրյալի համար ապահովելով պաշտպանվելու իրավունքը:

ՀՈՒՎԱԾ 116. Դատավորներն անկախ են և միայն որենքին են յենթարկվում:

ՀՈՒՎԱԾ 117. Բոլոր ժողովրդական կոմիտեաների և նրանց յենթակա հիմնարկների, առանձին պաշտոնական անձերի, ինչպես նաև քաղաքացիների կողմից ՌԽՖՍՀ տերիտորիայում որենքները ճշգրիտ կերպով կատարելու բարձրագույն վերահսկողութեան իրագործում է անմիջականորեն թե ԽՍՀՄ Դատախազի կողմից ե թե ՌՍՖՍՀ Դատախազի միջոցով:

ՀՈՒՎԱԾ 118. ՌԽՖՍՀ Դատախազը նշանակվում է ԽՍՀՄ Դատախազի կողմից հինգ տարի ժամանակով:

ՀՈՒՎԱԾ 119. Յերկրամասային և մարզային դատախազները, ինչպես նաև ավտոմատ հանրապետութեաններին և ավտոմատ մարզերի դատախազները նշանակվում են ԽՍՀՄ դատախազի կողմից 5 տարի ժամանակով:

ՀՈՒՎԱԾ 120. Ազգային և վարչական շրջանների գատախազները, ուսումնական և քաղաքային դատախազները նշանակվում են ՌԽՖՍՀ Դատախազի կողմից ԽՍՀՄ Դատախազի հաստատութեամբ 5 տարի ժամանակով:

ՀՈՒՎԱԾ 121. Դատախազութեան մարմիններն իրենց ֆունկցիաներն իրագործում են անկախ տեղական վորեք մարմնից, յենթարկվելով միայն ԽՍՀՄ Դատախազին:

ԳԼՈՒԽ XI.

ԲԱՂԱԲԱՅԻՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆԲՆԵՐՆ ՌԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՀՈՒՎԱԾ 122. ՌԽՖՍՀ քաղաքացիներն ունեն աշխատանքի իրավունքը, այսինքն՝ ապահովված աշխատանք ստանալու իրավունքը, նրանց աշխատանքը վարձատրելով նրա քանակի ու վորակի համապատասխան:

Աշխատանքի իրավունքն ապահովվում է ժողովրդական տնտեսութեան սոցիալիստական կազմակերպմամբ, իորհրդային հասարակութեան արտադրողական ուժերի անշեղ աճմամբ, տնտեսական ճգնաժամերի հնարավորութեան վերացմամբ և գործազրկութեան լիկվիդացիայով:

ՀՈՒՎԱԾ 123. ՌԽՖՍՀ քաղաքացիներն ունեն հանգստի իրավունքը:

Հանգստի իրավունքն ապահովվում է բանվորների ճնշող մեծամասնութեան համար աշխատանքային ուր կրճատելով, — հասցնելով 7 ժամի, բանվորների և ծառայողների համար տարեկան արձակուրդ սահմանելով, վորի ընթացքում պահպանվում է նրանց

աշխատավարձը, աշխատավորներին սպասարկելու հա-
մար տրամադրելով սանատորիաների, հանգստի տների,
ակումբների լայն ցանց:

ՀՈՒՎԱԾ 124. ՌԽՑՍՀ քաղաքացիները ծերության
ժամանակ, ինչպես նաև հիվանդության և աշխատու-
նակությունը կորցնելու դեպքում ունեն նյութական
ապահովության իրավունք:

Այդ իրավունքն ապահովվում է բանվորների և
ծառայողների՝ պետության հաշվին կատարվող սոցիա-
լական ապահովագրության լայն ծավալմամբ աշխա-
տավորության տրվելիք բժշկական ձրի ոգնությամբ,
աշխատավորների ոգտագործման համար կուրորտները
լայն ցանց տրամադրելով:

ՀՈՒՎԱԾ 125. ՌԽՑՍՀ քաղաքացիներն ունեն
կրթության իրավունք:

Այդ իրավունքն ապահովվում է ընդհանուր, պար-
տադիր տարրական կրթությամբ, կրթության ան-
վճարությամբ՝ ներառյալ բարձրագույն կրթությունը,
բարձրագույն դպրոցում սովորողներին ճնշող մեծա-
մասնությանը տրվող պետական թոշակների սիստե-
մով, դպրոցներում մայրենի լեզվով ուսուցանելով, գոր-
ծարաններում, սովխոզներում, մեքենատրակտորային
կայաններում և կոլխոզներում աշխատավորների հա-
մար ձրի արտադրական, տեխնիկական և ազդոնումիա-
կան ուսուցում կազմակերպելով:

ՀՈՒՎԱԾ 126. ՌԽՑՍՀ-ում կնոջը տրվում են աղա-
մարդուն հավասար իրավունքներ՝ տնտեսական, պե-
տական, կուլտուրական և հասարակական-քաղաքա-
կան կյանքի բոլոր բնագավառներում:

Կանանց այդ իրավունքների իրագործման հնարա-
վորությունն ապահովվում է նրանով, վոր տղամար-
դու հետ համահավասար, կնոջը վերապահվում է աշ-

խատանքի, աշխատավարձի, հանգստի, սոցիալական
ապահովության և կրթության իրավունք, ապահով-
վում է մոր և մանկան շահերի պետական պաշտպա-
նությամբ, կնոջը՝ հղիության ժամանակ արձակուրդ
տրամադրելով՝ աշխատավարձը պահպանելով հանդերձ,
ծննդատների, մանկամսուրների և մանկապարտեզների
լայն ցանցով:

ՀՈՒՎԱԾ 127. ՌԽՑՍՀ քաղաքացիների իրավա-
հավասարությունը, անկախ նրանց ազգությունից և
ցեղից, տնտեսական, պետական, կուլտուրական և հա-
սարակական քաղաքական կյանքի բոլոր ասպարեզնե-
րում հանդիսանում է անխախտ որենք:

Քաղաքացիների իրավունքների վորևե ուղղակի
կամ անուղղակի սահմանափակումը, կամ, ընդհակա-
ռակը, ցեղական և ազգային պատկանելությունից
յեխնելով ուղղակի կամ անուղղակի առավելություն-
ներ սահմանելը, ինչպես և ցեղական ու ազգային
բացառիկության, կամ ատելության ու արհամարհանքի
ամեն տեսակի քարոզ պատժվում են որենքով:

ՀՈՒՎԱԾ 128. Նպատակ ունենալով ապահովել
քաղաքացիների խղճի ազատությունը, ՌԽՑՍՀ-ում յե-
կեղեցին անջատված է պետությունից և դպրոցը՝ յե-
կեղեցուց: Կրոնական պաշտամունքների կատարման
ազատությունը և հակակրոնական պրոպագանդի ազա-
տությունը ճանաչվում է բոլոր քաղաքացիների համար:

ՀՈՒՎԱԾ 129. Աշխատավորների շահերին համա-
պատասխան և սոցիալիստական իրավակարգն ամրաց-
նելու նպատակով, ՌԽՑՍՀ քաղաքացիների համար
որենքով ապահովվում է.

- ա) խոսքի ազատություն,
- բ) մամուլի ազատություն,
- գ) ժողովների ու միտինգների ազատություն,

դ) փողոցային յերթերի ու ցույցերի ազատութիւն:

Քաղաքացիների այդ իրավունքներն ապահովվում են՝ աշխատավորներին և նրանց կազմակերպութիւններին տրամադրելով տպարաններ, թղթի պաշարներ, հասարակական շենքեր, փողոցներ, կապի միջոցներ և նյութական այլ պայմաններ, վորոնք անհրաժեշտ են դրանց իրագործման համար:

ՀՈՒՎԱԾ 130. Աշխատավորների շահերին համապատասխան և ժողովրդական մասսաներջ կազմակերպական ինքնագործունեութիւնը և քաղաքական ակտիվութիւնը զարգացնելու նպատակով ՌՆՖՍՀ քաղաքացիների համար ապահովվում է հասարակական կազմակերպութիւնների մեջ միավորվելու իրավունքը — արհեստակցական միութիւններ, կոոպերատիվ միավորումներ, յերիտասարդութիւն կազմակերպութիւններ, սպորտային և պաշտպանական կազմակերպութիւններ, կուլտուրական, տեխնիկական ու գիտական ընկերութիւններ, իսկ բանվոր գասակարգի շարքերից և աշխատավորների մյուս խավերից ամենից ավելի՛ ահտիվ ու գիտակից քաղաքացիները համալրվում են Համամիութենական կոմունիստական (բուշկինների) կուսակցութիւն մեջ, վորը հանդիսանում է աշխտավորների առաջավոր ջոկատը՝ սոցիալիստական կարգերն ամրացնելու ու զարգացնելու համար նրանց մղած պայքարում, և վորն իրենից ներկայացնում է աշխտավորների բոլոր՝ ինչպես հասարակական, այնպես ել պետական կազմակերպութիւնների ղեկավար կորիզը:

ՀՈՒՎԱԾ 131. ՌՆՖՍՀ քաղաքացիների համար ապահովվում է անձի անձեռնմխելիութիւն: Վոչ վոր

չի կարող ձերբակալվել այլ կերպ, քան դատարանի վորոշմամբ կամ դատախազի տանկցիայով:

ՀՈՒՎԱԾ 132. Քաղաքացիների բնակարանի անձեռնմխելիութիւնն ու նամակագրութիւն գաղտնապահութիւնը պահպանվում են որենքով:

ՀՈՒՎԱԾ 133. ՌՆՖՍՀ ապաստանի իրավունք է վերապահում ոտարերկրյա քաղաքացիներին, վորոնք հետապնդվում են աշխտավորների շահերը պաշտպանելու կամ գիտական գործունեութիւն կամ ազգային-ազատագրական պայքարի համար:

ՀՈՒՎԱԾ 134. ՌՆՖՍՀ յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր է պահպանել Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետութիւն Միութիւն Սահմանադրութիւնը, կատարել որենքները, պահպանել աշխատանքի կարգապահութիւնը, ազնվորեն վերարբերվել հասարակական պարտականութիւնը, հարգել սոցիալիստական համակեցութիւն կանոնները:

ՀՈՒՎԱԾ 135. ՌՆՖՍՀ յուրաքանչյուր քաղաքացի պարտավոր է պահպանել ու ամրացնել հանրային, սոցիալիստական սեփականութիւնը, վորպես խորհրդային կարգերի սրբազան ու անձեռնմխելի հիմք, վորպես հայրենիքի հարստութիւն ու հզորութիւն աղբյուր, վորպես բոլոր աշխտավորների ունեվոր ու կուլտուրական կյանքի աղբյուր:

Հանրային, սոցիալիստական սեփականութիւն վրա ձեռք բարձրացնող անձերը ժողովրդի թշնամիներն են հանդիսանում:

ՀՈՒՎԱԾ 136. Ընդհանուր զինվորական պարտականութիւնը հանդիսանում է որենք:

Զինվորական ծառայութիւնը Բանվորա-Քյուղացիական կարմիր Բանակում ՌՆՖՍՀ քաղաքացիների պատվավոր պարտականութիւնն է:

ՀՈՒՎԱԾ 137. Հայրենիքի պաշտպանութիւնը ՌԽՖՍՀ յուրաքանչյուր քաղաքացու սրբազան պարտքն է: Հայրենիքին դավաճանելը՝ յերգումը խախտելը, թշնամու կողմն անցնելը, պետութիւնն ռազմական հզորութեանը քիստ հասցնելը, լրտեսութիւնը—պատժվում են որենքի ամենայն խստութեամբ, վորպես ամենածանր չարագործութիւն:

ԳԼՈՒԽ XII.

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՍՒՍՏԵՐԸ

ՀՈՒՎԱԾ 138. Պատգամավորների ընտրութիւններն աշխատավորների պատգամավորների բոլոր խորհուրդների մեջ—ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդ, աշխատավորների պատգամավորների յերկրային և մարզային Խորհուրդներ, ավտոնոմ հանրապետութիւնների Գերագույն Խորհուրդներ, ավտոնոմ մարզերի աշխատավորների պատգամավորների Խորհուրդներ, ազգային և վարչական շրջանների աշխատավորների պատգամավորների Խորհուրդներ, ռայոնական, քաղաքային և գյուղական (ստանիցայի, գյուղակի, խուտորի, աուլի) աշխատավորների պատգամավորների Խորհուրդներ,—ընտրողների կողմից կատարվում են ընդհանուր, հավասար և ուղղակի ընտրական իրավունքի հիման վրա, գաղտնի քվեարկութեամբ:

ՀՈՒՎԱԾ 139. Պատգամավորների ընտրութիւններն ընդհանուր են—ՌԽՖՍՀ բոլոր քաղաքացիները, վորոնք հասել են 18 տարեկանի, անկախ ցեղական և ազգային պատկանելիութիւնից, դավանանքից, կրթական ցենզից, նստակեցութիւնից, սոցիալական

ծագումից, գույքային դրութիւնից և անցյալ գործունեութիւնից, իրավունք ունեն մասնակցելու պատգամավորների ընտրութիւններին և ընտրվելու՝ բացի խելագարներից և այն անձերից, վորոնք դատարանի կողմից դատապարտված են՝ ընտրական իրավունքների գրկումով:

ՀՈՒՎԱԾ 140. Պատգամավորների ընտրութիւնները հավասար են. յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի մի ձայն, բոլոր քաղաքացիները մասնակցում են ընտրութիւններին հավասար հիմունքներով:

ՀՈՒՎԱԾ 141. Կանայք ընտրելու և ընտրվելու իրավունքից ռզմվում են տղամարդկանց հետ համահավասար:

ՀՈՒՎԱԾ 142. Կարմիր բանակի շարքերում գտնուվող քաղաքացիներն ընտրելու և ընտրվելու իրավունքից ռզմվում են բոլոր քաղաքացիների հետ համահավասար:

ՀՈՒՎԱԾ 143. Պատգամավորների ընտրութիւնները լինում են ուղղակի. աշխատավորների պատգամավորների ընտրութիւնները բոլոր Խորհուրդներում, սկսած աշխատավորների պատգամավորների գյուղական և քաղաքային Խորհրդից մինչև ՌԽՖՍՀ Գերագույն Խորհուրդը, քաղաքացիների կողմից կատարվում են անմիջականորեն, ուղղակի ընտրութիւնների միջոցով:

ՀՈՒՎԱԾ 144. Պատգամավորների ընտրութեան ժամանակ քվեարկութիւնը կատարվում է գաղտնի:

ՀՈՒՎԱԾ 145. ՌԽՖՍՀ աշխատավորների պատգամավորների Խորհուրդների ընտրութիւնները կատարվում են ըստ ընտրական շրջանների՝ հետևյալ նորմաներով՝

յերկրամասային (մարգային) Խորհրդում, նայած
յերկրամասի կամ մարգի մեծության, մի պատգամա-
վոր՝ փոշ պակաս, քան 15 հազար և փոշ ավելի, քան
40 հազար բնակչից,

ավտոնոմ մարգի մարգային Խորհրդում, նայած
ավտոնոմ մարգի մեծության, մի պատգամավոր՝ փոշ
պակաս, քան 1500 և փոշ ավելի, քան 2000 բնակ-
չից,

ազգային շրջանի Խորհրդում, նայած ազգային
շրջանի մեծության, մի պատգամավոր՝ փոշ պակաս,
քան 100 և փոշ ավելի, քան 500 բնակչից,

վարչական շրջանի Խորհրդում, նայած վարչական
շրջանի մեծության, մի պատգամավոր՝ փոշ պակաս,
քան 2000 և փոշ ավելի, քան 10.000 բնակչից,

ռայոնական Խորհրդում, նայած ռայոնի մեծու-
թյան, մի պատգամավոր՝ փոշ պակաս, քան 500 և
փոշ ավելի, քան 1500 բնակչից,

քաղաքային Խորհրդում և քաղաքների ռայոնական
Խորհրդում, նայած քաղաքի կամ քաղաքային ռայոնի
մեծության, մի պատգամավոր՝ փոշ պակաս, քան 100
և փոշ ավելի, քան 1000 բնակչից,

Մոսկվայի և Լենինգրադի Խորհուրդներում՝ մի
պատգամավոր 3000 բնակչից,

գյուղական Խորհրդում, նայած գյուղական Խորհրդ-
դի գործունեությունից ռայոնի մեծության, մի պատ-
գամավոր՝ փոշ պակաս, քան 100 և փոշ ավելի, քան
250 բնակչից:

Աշխատավորների պատգամավորների յուրաքան-
չյուր յերկրամասային (մարգային) Խորհրդի, ավտոնոմ
մարգերի աշխատավորների պատգամավորների Խորհրդ-
դի, ազգային և վարչական շրջանի աշխատավորների
պատգամավորների Խորհրդի, աշխատավորների պատ-

գամավորների ռայոնական և քաղաքային Խորհրդի
համար ընտրական նորմաները սահմանվում են «ՄԽՖՍՀ
աշխատավորների պատգամավորների Խորհուրդների
ընտրությունների որինադրություններ» այն ընտրական
նորմաների սահմաններում, վորոնք մատնանշված են
այս հոդվածում:

Աշխատավորների պատգամավորների գյուղական
Խորհուրդների համար ընտրական նորմաները սահ-
մանվում են աշխատավորների պատգամավորների
յերկրամասային (մարգային) Խորհուրդների, ավտո-
նոմ հանրապետությունների Գերագույն Խորհուրդնե-
րի և ավտոնոմ մարգերի աշխատավորները պատգա-
մավորների Խորհուրդների կողմից այն ընտրական
նորմաների սահմաններում, վորոնք մատնանշված են
այս հոդվածում:

ՀՈՒՎԱԾ 146. Ընտրությունների ժամանակ թեկ-
նածուներն առաջադրվում են ըստ ընտրական շրջ-
անների:

Թեկնածուներ առաջադրելու իրավունքը վերա-
պահվում է հասարակական կազմակերպություններին
և աշխատավորների ընկերություններին՝ կոմունիստա-
կան կուսակցական կազմակերպություններին, արհես-
տակցական միություններին, կոոպերատիվներին, յե-
րիտասարգության կազմակերպություններին, կուլ-
տուրական ընկերություններին:

ՀՈՒՎԱԾ 147. Յուրաքանչյուր պատգամավոր պար-
տավոր է հաշվետվություն տալու ընտրողների առաջ
իր աշխատանքի և աշխատավորների պատգամավոր-
ների Խորհրդի կատարած աշխատանքի մասին և ամեն
ժամանակ կարող է հետ կանչվել ընտրողների մե-
ծամասնությունից վորոշմամբ՝ որենքով սահմանված
կարգով:

ԳԵՐԲԸ, ԴՐՈՇԱԿԸ, ՄԱՅՐԱԲԱՂԱԿԸ

ՀՈՒՎԱԾ 148. Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության պետական գերբը բաղկացած է վոսկե մանգաղի և մուրճի նկարից, վորոնք զետեղված են խաչաձև, կոթերը զեպի վար, արևի ճառագայթների մեջ կարմիր ֆոնի վրա և հասկերի շրջանակում «ՌՆՖՍՀ» և «Պրոլետարները բոլոր յերկրներին, միացե՛ք» մակագրությամբ:

ՀՈՒՎԱԾ 149. Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության պետական դրոշակը կազմված է կարմիր քաթանից, վորի ձախ անկյունում, զեպի վեր զտնված ձողիկի մոտ զետեղված են «ՌՆՖՍՀ» տառերը:

ՀՈՒՎԱԾ 150. Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության մայրաքաղաքն է Մոսկվա քաղաքը:

ՄԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

ՀՈՒՎԱԾ 151. ՌՆՖՍՀ Սահմանադրության փոփոխումը կատարվում է միայն ՌՆՖՍՀ Գերագույն Խորհրդի վորոշումով, վորն ընդունվում է Գերագույն Խորհրդի ձայների առնվազն յերկու յերրորդի մեծամասնությամբ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Խորհուրդների Համառուսական Արտակարգ 17-րդ համագումարի փորձումը՝ Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության Սահմանադրությունը (Հիմնական Որենքը) հաստատելու մասին 2

Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության Մահմանադրությունը (Հիմնական Որենքը)

Գլուխ I.	Հասարակական կառուցվածքը	5
Գլուխ II.	Պետական կառուցվածքը	8
Գլուխ III.	Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության պետական իշխանության բարձրագույն մարմինները	12
Գլուխ IV.	Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության պետական կառավարման մարմինները	16
Գլուխ V.	Ավտոնոմ Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների պետական իշխանության բարձրագույն մարմինները	21
Գլուխ VI.	Ավտոնոմ Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների պետական կառավարման մարմինները	23
Գլուխ VII.	Ավտոնոմ մարզերի պետական իշխանության մարմինները	25
Գլուխ VIII.	Պետական իշխանության տեղական մարմինները	26
Գլուխ IX.	Ռուսաստանի Խորհրդային Ֆեդերատիվ Սոցիալիստական Հանրապետության բյուջեն	33
Գլուխ X.	Դատարանը և դատախազությունը	34
Գլուխ XI.	Քաղաքացիների հիմնական իրավունքներն ու պարտականությունները	37
Գլուխ XII.	Ընտրական սխեմա	42
Գլուխ XIII.	Գերբը, դրոշակը, մայրաքաղաքը	46
Գլուխ XIV.	Սահմանադրությունը փոփոխելու կարգը	46

4034

Ответственный по выпуску Э.М. Гигоян
Тех. редактор. Д. М. Джинибалаян

Уполкрайлит №О — 469. Сдано в набор 21 февраля 1937 г.
Подписано в печать 22 марта 1937 г. Объем 3 п. л. Тираж 20.0.
Заказ № 367.

Типография Краевого Армянского Издательства „ГРО“
Рослов—Дон, Ворошиловский пр., № 27.

«Ազգային գրադարան»

NL0194157

ԳԻՆԸ 35 ԿՈՊ.
Цена 35 коп.

34 796

На армянском языке

КОНСТИТУЦИЯ
(ОСНОВНОЙ ЗАКОН)
РОССИЙСКОЙ СОВЕТСКОЙ ФЕДЕРАТИВНОЙ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

АЗОВО - ЧЕРНОМОРСКОЕ КРАЕВОЕ
АРМЯНСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО „ГРО“
Ростов н-Д, Ворошиловский пр. № 27